

The Effectiveness of Positive Parenting Training on Parent-Child Conflicts and Parental Self-Efficacy of Mothers of Children with Autism Spectrum Disorder

Hosna Mohammadi¹ , Omid Moradi² , Farzad Zandi³ , Mahmoud Goudarzi⁴

1. Phd student of Counseling, Department of family counseling, Sa.C., Islamic Azad University, Sanandaj, Iran. E-mail: hosna.mohammadi2226@iau.ac.ir

2. Department of family counseling, Sa.C., Islamic Azad University, Sanandaj, Iran. E-mail: omidmoradi@iau.ac.ir

3. Department of psychology, Qor., Islamic Azad University, Qorvah, Iran. E-mail: Farzadzandi547@iaughorveh.ac.ir

4- Department of family counseling, Sa.C., Islamic Azad University, Sanandaj, Iran. E-mail: Mahmoud.Goudarzi@iau.ac.ir

ARTICLE INFO

Article type:

Research Article

Article history:

Received 09 June 2025

Received in revised form 11 March 2026

Accepted 23 June 2026

Published Online 23 August 2026

Keywords:

autism spectrum disorder,
parent-child conflicts,
parental self-efficacy,
positive parenting.

ABSTRACT

Background: Autism spectrum disorder is a neurological disorder that disrupts social interactions and child behavior and places great psychological pressure on parents, especially mothers. Despite the role of positive parenting in improving parent-child interactions and parental self-efficacy, few studies have examined its effectiveness among children with autism spectrum disorder.

Objective: The present study aimed to investigate the effectiveness of positive parenting training on parent-child conflicts and parental self-efficacy in mothers of children with autism spectrum disorder.

Method: This study was conducted using a quasi-experimental method, with experimental and control groups, with a two-month follow-up. The statistical population included all mothers of children with autism spectrum disorder referred to the centers for organizing, treating, and rehabilitating autistic disorders in Kermanshah in 2014. 30 mothers were selected using a convenience sampling method and randomly assigned to the experimental and control groups (15 mothers in the experimental group and 15 mothers in the control group). Mothers in the experimental group received positive parenting training once a week for 8 90-minute sessions. The Parent-Child Conflict Questionnaire (Strauss, 1990) and Parenting Self-Efficacy Questionnaire (Domka et al., 1996) were used. The data were analyzed by mixed variance analysis using SPSS23 statistical software.

Results: The results showed that positive parenting training had a significant effect on reducing parent-child conflicts ($F=28.42$, $\eta^2=0.54$, $P<0.001$) and increasing parental self-efficacy ($F=37.13$, $\eta^2=0.60$, $P<0.001$) in mothers of children with autism spectrum disorder ($P<0.001$). These changes were maintained at the 2-month follow-up stage and no difference was observed between post-test and follow-up ($P<0.001$).

Conclusion: Positive parenting training, by reducing parent-child conflicts and increasing parental self-efficacy, can be an effective approach to improving family interactions in mothers of children with autism. This intervention, by teaching communication skills and mood management, has the potential for widespread use in clinics, counseling centers, and family-centered mental health programs.

Citation: Mohammadi, H., Moradi, O., Zandi, F., & Goudarzi, M. (2026). The effectiveness of positive parenting training on parent-child conflicts and parental self-efficacy of mothers of children with autism spectrum disorder. *Journal of Psychological Science*, 25(162), 1-17. [10.66224/jps.25.162.13](https://doi.org/10.66224/jps.25.162.13)

Journal of Psychological Science, Vol. 25, No. 162, 2026

© The Author(s). DOI: [10.66224/jps.25.162.13](https://doi.org/10.66224/jps.25.162.13)

✉ **Corresponding Author:** Omid Moradi, Associate Professor, Department of family counseling, Sa.C., Islamic Azad University, Sanandaj, Iran. E-mail: omidmoradi@iau.ac.ir, Tel: (+98)9188721606

Extended Abstract

Introduction

Autism Spectrum Disorder (ASD) is a neurological condition that typically emerges during early childhood, impairing the brain's ability to regulate social interactions and communication abilities (Lamba et al., 2022). Raising a child diagnosed with ASD often imposes considerable stress on families, influencing numerous aspects of their day-to-day functioning. Since mothers tend to engage most frequently and directly with their autistic children, they are generally the most profoundly affected by the associated challenges (Rassart et al., 2022).

A central factor that shapes the dynamics between parents and children in families with autistic members is the presence of conflict. Such conflicts commonly stem from children's resistance to parental rules and imposed boundaries. The more intense these disagreements become, the more they contribute to emotional strain and behavioral complications in children (Branji, 2018). Thus, effectively managing parent-child conflict is essential, as sustained exposure to such discord can undermine both the child's psychological well-being and the parent's mental health (Hatami far et al., 2020).

Parental self-efficacy also plays a significant role in families of children with ASD. This concept reflects a parent's belief in their ability to meet parenting responsibilities and foster positive outcomes in their child's development (Merrifield et al., 2015). Parents who possess a strong sense of self-efficacy are more inclined to tackle challenges with assurance, perceiving difficulties as manageable and short-lived rather than as overwhelming barriers (Narjisou et al., 2012). Enhancing self-efficacy is believed to substantially bolster psychological resilience, empowering parents to apply more adaptive strategies when confronted with hardship (Amirloo et al, 2021).

A primary difficulty encountered by children with autism is their struggle to establish meaningful and satisfying interpersonal relationships, particularly with their mothers. In this regard, well-structured parenting interventions can be instrumental in easing such challenges and facilitating the development of stronger social connections. Among the well-supported strategies is the positive parenting model, which seeks to replace ineffective or authoritarian practices with nurturing and constructive approaches (Yamaoka & Bard, 2019). This framework provides parents with vital competencies to foster a safe and non-coercive environment conducive to the emotional, intellectual, and social growth of their children. Moreover, it encourages the transformation of parental attitudes, fortifying both their confidence and capacity to guide their children's behavioral development (Cumming et al., 2022).

Given the established success of parent education programs and the existing gaps in current literature, the present study is designed to explore the effects of positive parenting education on parent-child conflict and parental self-efficacy in mothers of children with ASD. Through the evaluation of structured parenting interventions, this research intends to generate valuable insights into practical methods for strengthening family adaptability and enhancing the overall well-being of both parents and their children.

Method

The current study utilized an experimental research design incorporating both experimental and control groups and was structured around three distinct phases: a pretest, a posttest, and a follow-up conducted over a two-month period. The target population comprised mothers of children diagnosed with Autism Spectrum Disorder (ASD) who had received services from centers specializing in the

diagnosis, treatment, and rehabilitation of ASD in Kermanshah during 2024.

A total of 30 mothers were selected through convenience sampling and were randomly allocated to either the experimental or control group, with each group consisting of 15 participants. To evaluate the research variables, two validated instruments were employed: the Parent-Child Conflict Questionnaire (Straus, 1990), which measures interpersonal tensions between mothers and their children, and the Parental Self-Efficacy Measure (PSAM) (Dumka et al., 1996), which assesses the level of confidence parents have in managing their child-rearing responsibilities effectively.

During the pretest phase, participants from both the experimental and control groups completed the research questionnaires. Subsequently, the experimental group received a parenting education intervention administered by the researcher in collaboration with a psychologist experienced in parenting skill development. This intervention comprised eight structured sessions, each lasting 90 minutes, conducted once per week over the course of two months. In contrast, the control group did not receive any form of intervention during this period.

After the final session, participants in both groups completed the same questionnaires once again as part of the posttest evaluation. To determine the sustained impact of the intervention, a follow-up assessment was conducted two months later. The data collected from all three phases were analyzed using mixed analysis of variance (ANOVA), with SPSS version 23 employed to assess the effectiveness of the parenting education in mitigating parent-child conflict and improving parental self-efficacy.

Results

Prior to conducting the repeated measures ANOVA, the assumptions underlying parametric tests were

evaluated. Accordingly, to examine the assumption of normality, the Shapiro–Wilk test was conducted on the variables of parent–child conflict and parental self-efficacy. The results indicated that the distribution of the data for both variables was normal, with $W = 0.96$ and $p = 0.20$ for parent–child conflict, and $W = 0.97$ and $p = 0.20$ for parental self-efficacy. To assess the assumption of homogeneity of variances between groups, Levene’s test was used. The results showed no significant difference in variances between the two groups, with $F = 0.13$ and $p = 0.71$ for parent–child conflict, and $F = 0.44$ and $p = 0.39$ for parental self-efficacy. Thus, the assumption of variance homogeneity was upheld.

In addition, Bartlett’s test was conducted to evaluate the sphericity of the covariance matrices. For parent–child conflict, the test yielded $\chi^2 = 1.86$, $df = 2$, and $p = 0.40$; and for parental self-efficacy, $\chi^2 = 2.01$, $df = 2$, and $p = 0.36$. These results confirmed that the sphericity assumption was met. Similarly, Mauchly’s test for sphericity yielded $W = 0.92$ and $p = 0.49$ for parent–child conflict, and $W = 0.91$ and $p = 0.35$ for parental self-efficacy, further confirming the appropriateness of the sphericity assumption.

According to Table 2, the Wilks’ Lambda test for the variable of parent–child conflict indicated that the within-subject effect of time was significant ($\Lambda = 0.64$, $F(2,47) = 13.64$, $p < 0.001$). The between-subject effect (intervention) was also significant ($\Lambda = 0.60$, $F(1,48) = 15.22$, $p < 0.001$), as was the interaction effect of time $\times$ group ($\Lambda = 0.46$, $F(2,47) = 28.42$, $p < 0.001$). For the variable of parental self-efficacy, the within-subject effect of time ($\Lambda = 0.48$, $F = 26.05$, $p < 0.001$), the between-subject effect ($\Lambda = 0.55$, $F = 20.25$, $p < 0.001$), and the time $\times$ group interaction ($\Lambda = 0.40$, $F = 37.13$, $p < 0.001$) were all statistically significant.

Subsequently, to examine pairwise differences in more detail, the Bonferroni post-hoc test was

conducted and the results showed that in the parent–child conflict variable, the mean difference between the pre-test and post-test was 2.15 ($p = 0.001$), and between the pre-test and follow-up was 1.72 ($p = 0.007$), both of which were statistically significant.

However, no significant difference was observed between the post-test and follow-up stages ($p = 0.12$). This pattern suggests that the intervention was effective in reducing parent–child conflict and that its effects were maintained over time.

Table1. Mixed analysis of variance to examine between-group and within-subject effects

Variables	Effect Type	Effect Size (η^2)	Significance (p)	df	F Statistic	Wilks' Λ
parent-child conflicts	Within-subjects (Time)	0.36	< 0.001	(2, 47)	13.64	0.64
	Between-subjects	0.40	< 0.001	(1, 48)	15.22	0.60
	Time $\times$ Group Interaction	0.54	< 0.001	(2, 47)	28.42	0.46
parental self-efficacy	Within-subjects (Time)	0.52	< 0.001	(2, 47)	26.05	0.48
	Between-subjects	0.45	< 0.001	(1, 48)	20.25	0.55
	Time $\times$ Group Interaction	0.60	< 0.001	(2, 47)	37.13	0.40

For the variable of parental self-efficacy, the mean difference between the pre-test and post-test was –4.30 ($p = 0.001$), and between the pre-test and follow-up was –3.62 ($p = 0.001$), both indicating a significant improvement. However, the difference between post-test and follow-up was not statistically significant ($p = 0.07$). These findings confirm that positive parenting training significantly increased parental self-efficacy and that this improvement was sustained over time.

Overall, the results demonstrate that positive parenting training had a significant effect on reducing

parent–child conflict and enhancing parental self-efficacy among mothers of children with autism spectrum disorder. The impact of this intervention remained stable in both the short term (post-test) and at follow-up. The effect sizes also indicate substantial power of the intervention, with approximately 41% and 45% of the variance in scores related to parent–child conflict and parental self-efficacy, respectively, explained by the intervention variable. The statistical power of the tests was reported to be 1.00, indicating adequate sample size and robustness of the statistical analyses.

Table 2. Results of Bonferroni post hoc test for pairwise comparison of mean scores of parent-child conflicts and parenting self-efficacy in the three stages

Variable	Baseline stage	Compared stage	Difference of means	Standard error	Significance level
Parent-child conflicts	Pretest	Posttest	2.15	0.52	0.001
		Follow-up	1.72	0.50	0.007
	Posttest	Posttest	-2.15	0.52	0.001
		Follow-up	-0.42	0.19	0.120
Parenting self-efficacy	Pretest	Posttest	-4.30	0.83	0.001
		Follow-up	-3.62	0.68	0.001
	Posttest	Pretest	4.30	0.83	0.001
		Follow-up	0.68	0.28	0.07

As the results of Table 2 show, in the variable of parent-child conflicts, the mean scores of the pre-test stage showed a difference of 2.15 compared to the post-test ($p=0.001$) and compared to the follow-up, this difference was 1.72 ($p=0.007$). However, no

significant difference was observed between the post-test and the follow-up ($p=0.12$). This pattern indicates that the intervention was effective in reducing parent-child conflicts and its effect was maintained over time. For the variable of parental self-efficacy, the

mean difference between the pre-test and the post-test was -4.30 ($p=0.001$) and a difference of -3.62 was observed between the pre-test and the follow-up ($p=0.001$). However, the mean difference between the post-test and the follow-up was not significant ($p=0.07$). Therefore, it can be concluded that positive parenting training has been able to significantly increase the level of parental self-efficacy and this change remains sustainable.

Conclusion

This study examined the effects of positive parenting training on parent-child conflict and parental self-efficacy among mothers of children with autism spectrum disorder (ASD). The findings are in strong concordance with previous research, reinforcing the efficacy of structured parenting interventions in enhancing family functioning and relationships.

The first major finding indicated that positive parenting training led to a statistically significant reduction in parent-child conflicts, aligning with outcomes reported in prior studies. For example, Nikbakht and Haghayegh (2020) emphasized that parenting-related stress is intrinsically linked to the quality of interactions between mothers and their children with ASD. These findings underscore the pivotal role that stress-reduction techniques and positive parenting frameworks play in cultivating more constructive parent-child dynamics. Positive parenting promotes a supportive, non-punitive approach to behavior management, enabling parents to move away from ineffective disciplinary tactics in favor of emotionally regulated and cooperative strategies (Nikbakht & Haghayegh, 2020). Within the scope of this study, mothers were trained in methods of non-violent engagement, the establishment of stable and nurturing relationships, and the adaptation of traditional parenting practices to better meet their children's unique developmental profiles. Moreover,

by implementing structured and flexible behavior reinforcement approaches, parents were guided in encouraging prosocial behaviors while reducing maladaptive tendencies in their children. This process empowered mothers to engage more effectively with their children, respond with greater sensitivity to their individualized behavioral cues, and place emphasis on reinforcing desirable behaviors while minimizing attention to disruptive ones. Such adaptive practices were instrumental in the observed decrease in parent-child conflict.

The second significant outcome revealed that positive parenting training substantially enhanced parental self-efficacy, a result that corroborates earlier empirical findings. Leung (2016), for instance, demonstrated that metaparenting—which involves reflective thinking and strategic decision-making in parenting—serves as a reliable predictor of parental self-efficacy. Similarly, the present study found that equipping mothers with evidence-based parenting techniques improved their confidence in managing child-rearing demands and supporting their children's developmental progress (Strauss et al., 2024). The positive parenting framework centers on improving relationship quality, mitigating behavioral challenges, fostering social skill acquisition, applying effective discipline strategies, and promoting stress regulation—all of which collectively bolster parental confidence. Within this model, parents acquired communication skills essential for understanding their children's emotional and psychological needs, thereby enabling more empathetic and attuned interaction. Additionally, the program introduced structured problem-solving strategies, helping parents confront obstacles with increased assurance and resilience, which contributed to a measurable decrease in stress and heightened parenting effectiveness. By utilizing positive reinforcement techniques, participants were able to identify their

personal parenting strengths and limitations and develop targeted strategies for growth. This process included establishing tangible behavioral objectives, encouraging supportive interactions, and fostering autonomy in both parents and children—each of which significantly contributed to enhanced parental self-efficacy and more empowered parenting practices.

In light of the compelling empirical support for the effectiveness of positive parenting training, it is strongly recommended that medical centers and therapeutic clinics offer structured parenting workshops specifically tailored to meet the needs of mothers raising children with ASD. Furthermore, by creating scientifically validated educational resources such as brochures, guides, and training modules, these institutions can provide parents with practical tools to apply intervention strategies in everyday settings. Such initiatives not only strengthen the parent-child bond but also furnish caregivers with critical skills necessary for navigating the complex challenges associated with raising a child on the autism spectrum.

Ethical Considerations

Compliance with ethical guidelines: This article is taken from the doctoral dissertation of the first author in the field of psychology in the Faculty of family counseling, Islamic Azad University of Sanandaj. In order to maintain the observance of ethical principles in this study, an attempt was made to collect information after obtaining the consent of the participants. Participants were also reassured about the confidentiality of the protection of personal information and the presentation of results without mentioning the names and details of the identity of individuals.

Funding: This study was conducted as a PhD thesis with no financial support.

Authors' contribution: The first author was the senior author, the second was the supervisor and the third was the advisor.

Conflict of interest: the authors declare no conflict of interest for this study.

Acknowledgments: We would like to thank and appreciate the mothers who participated in this study.

اثربخشی آموزش فرزندپروری مثبت بر تعارضات والد-فرزند و خودکارآمدی والدینی مادران دارای کودکان مبتلا به اختلال طیف اوتیسم

حسنا محمدی^۱، امید مرادی^۲، فرزاد زندی^۳، محمود گودرزی^۴

۱. دانشجوی دکتری مشاوره، گروه مشاوره خانواده، واحد سنندج، دانشگاه آزاد اسلامی، سنندج، ایران. رایانامه: hosna.mohammadi2226@iau.ac.ir

۲. گروه مشاوره خانواده، واحد سنندج، دانشگاه آزاد اسلامی، سنندج، ایران. رایانامه: omidmoradi@iau.ac.ir

۳. گروه روانشناسی، واحد قروه، دانشگاه آزاد اسلامی، قروه، ایران. رایانامه: Farzadzandi547@iaughorveh.ac.ir

۴. گروه مشاوره خانواده، واحد سنندج، دانشگاه آزاد اسلامی، سنندج، ایران. رایانامه: Mahmoud.Goudarzi@iau.ac.ir

چکیده

مشخصات مقاله

نوع مقاله:

پژوهشی

تاریخچه مقاله:

دریافت: ۱۴۰۴/۰۳/۱۹

بازنگری: ۱۴۰۴/۱۲/۲۰

پذیرش: ۱۴۰۵/۰۴/۰۲

انتشار برخط: ۱۴۰۵/۰۵/۰۱

کلیدواژه‌ها:

اختلال طیف اوتیسم، تعارضات والد-فرزند، خودکارآمدی والدینی، فرزندپروری مثبت.

زمینه: اختلال طیف اوتیسم یک اختلال نورولوژیکی است موجب اختلال در تعاملات اجتماعی و رفتار کودک شده و فشار روانی زیادی بر والدین به ویژه مادران وارد می‌کند. با وجود نقش قرزندپروری مثبت در بهبود تعاملات والد-فرزند و خودکارآمدی والدینی، پژوهش‌های اندکی اثربخشی آن را در میان کودکان مبتلا به اختلال طیف اوتیسم بررسی کرده‌اند.

هدف: پژوهش حاضر با هدف بررسی اثربخشی آموزش فرزندپروری مثبت بر تعارضات والد-فرزند و خودکارآمدی والدینی در مادران دارای کودکان اختلال طیف اوتیسم انجام شد.

روش: این پژوهش به روش شبه آزمایشی، با گروه آزمایش و گواه با پیگیری دو ماهه انجام شد. جامعه آماری شامل تمام مادران دارای کودکان مبتلا به اختلال طیف اوتیسم مراجعه‌کننده به مراکز سازماندهی، درمان و توانبخشی اختلالات اوتیستیک شهر کرمانشاه در سال ۱۴۰۳ بود. تعداد ۳۰ مادر با روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب و با شیوه تصادفی در گروه‌های آزمایش و گواه گمارش شدند (۱۵ مادر در گروه آزمایش و ۱۵ مادر در گروه گواه). مادران گروه آزمایش، آموزش فرزندپروری مثبت به صورت هفته‌ای یک بار و در ۸ جلسه ۹۰ دقیقه‌ای دریافت نمودند. از پرسشنامه تعارضات والد-فرزند (اشتراوس، ۱۹۹۰) و پرسشنامه خودکارآمدی والدینی (دومکا و همکاران، ۱۹۹۶) استفاده شد. داده‌های حاصل با تحلیل واریانس آمیخته با استفاده از نرم‌افزار آماری SPSS₂₃ تجزیه و تحلیل شد.

یافته‌ها: نتایج نشان داد که آموزش فرزندپروری مثبت تأثیر معناداری بر کاهش تعارضات والد-فرزند ($F=28.42$ ، $\eta^2=0.54$ ، $P<0.001$) و افزایش خودکارآمدی والدینی ($F=37.13$ ، $\eta^2=0.60$ ، $P<0.001$) در مادران دارای کودکان مبتلا به اختلال طیف اوتیسم داشته است ($P<0.001$). و این تغییرات در مرحله پیگیری ۲ ماهه نیز حفظ شد و تفاوتی بین پس‌آزمون و پیگیری مشاهده نشد ($P<0.001$).

نتیجه‌گیری: آموزش فرزندپروری مثبت با کاهش تعارضات والد-فرزند و افزایش خودکارآمدی والدینی، می‌تواند رویکرد موثری بر بهبود تعاملات خانوادگی در مادران کودکان مبتلا به اوتیسم باشد. این مداخله با آموزش مهارت‌های ارتباطی و مدیریت هیان، قابلیت استفاده گسترده در کلینیک‌ها، مراکز مشاوره و برنامه سلامت روان خانواده محور را دارد.

استناد: محمدی، حسنا؛ مرادی، امید؛ زندی، فرزاد؛ و گودرزی، محمود (۱۴۰۵). اثربخشی آموزش فرزندپروری مثبت بر تعارضات والد-فرزند و خودکارآمدی والدینی مادران دارای کودکان مبتلا به اختلال طیف اوتیسم. *مجله علوم روانشناختی*، دوره ۲۵، شماره ۱۶۲، ۱-۱۷.

مجله علوم روانشناختی، دوره ۲۵، شماره ۱۶۲، ۱۴۰۵. DOI: 10.66224/jps.25.162.13

✉ نویسنده مسئول: امید مرادی، دانشیار، گروه مشاوره خانواده، واحد سنندج، دانشگاه آزاد اسلامی، سنندج، ایران. رایانامه: omidmoradi@iau.ac.ir

تلفن: ۰۹۱۸۸۷۲۱۶۰۶

مقدمه

اختلال طیف اوتیسم^۱ یک وضعیت عصب‌رشدی پیچیده است که معمولاً در سه سال اول زندگی کودک بروز می‌یابد و با نقص در تعاملات اجتماعی، ارتباطات کلامی و غیرکلامی و بروز رفتارهای تکراری و محدود همراه است (نیکبخت و حقایق، ۱۳۹۹). این اختلال بر عملکرد شناختی، هیجانی و اجتماعی فرد تأثیر قابل توجهی گذاشته و ممکن است کیفیت زندگی خود فرد و اطرافیان او را تحت شعاع قرار دهد (لامبا و همکاران، ۲۰۲۲). یافته‌های پژوهشی نشان داده‌اند که شیوع این اختلال در ایران بین ۶ تا ۱۰ کودک در هر ده هزار کودک برآورد شده است که این میزان در پسران بیش از دختران گزارش شده است (امیرلو و همکاران، ۱۴۰۰). کودکان دارای اختلال طیف اوتیسم اغلب با مشکلاتی در مهارت‌های اجتماعی، بازی‌های تعاملی و همدلی روبه‌رو هستند که این مسائل می‌تواند به بروز چالش‌هایی در روابط درون‌خانوادگی منجر شود. در این میان، مادران به دلیل تعامل روزمره با فرزندانشان، بیشترین بار هیجانی و استرس روانی را تجربه می‌کنند (راسارت و همکاران، ۲۰۲۲). نبود آموزش و حمایت کافی از جانب نهادهای مربوطه موجب می‌شود فشار روانی، اجتماعی و عاطفی این مادران افزایش یابد (رمضانلو و همکاران، ۱۳۹۹).

یکی از عوامل تأثیرگذار در سلامت روان والدین، به‌ویژه مادران، تعارضات والد-فرزند^۲ است. این تعارضات به تعاملات تنش‌زا و گاه مزمن میان والدین و فرزندان گفته می‌شود که در نتیجه تفاوت در نگرش‌ها، انتظارات و سبک‌های تربیتی بروز می‌یابند (برانجی، ۲۰۱۸). شدت این تعارضات در خانواده‌های دارای کودکان با نیازهای ویژه می‌تواند افزایش یابد و بر کیفیت رابطه والد-فرزندی، سازگاری هیجانی کودک و عملکرد اجتماعی او تأثیر منفی بگذارد (حاج خدادادی و همکاران، ۱۴۰۰). پژوهش‌ها نشان داده‌اند که میزان بالای تعارضات والد-فرزند، با افزایش مشکلات رفتاری در کودکان و احساس ناکارآمدی در والدین ارتباط معناداری دارد (استفنسون و همکاران، ۲۰۲۳؛ نارجیسو و همکاران، ۲۰۱۲). متغیر مهم دیگر، خودکارآمدی والدینی است. خودکارآمدی به باور والد در توانایی‌اش برای انجام درست وظایف تربیتی، مدیریت شرایط چالش‌برانگیز و برآوردن نیازهای کودک اشاره دارد (امیرلو و همکاران،

۱۴۰۰). والدینی که خودکارآمدی بالاتری دارند، در مواجهه با رفتارهای دشوار کودک، واکنش‌های هدفمندتر، مثبت‌تر و منسجم‌تری از خود نشان می‌دهند (شاملی و همکاران، ۲۰۲۴). در پژوهش اخیر اسماعیلی و دهدست (۲۰۲۵)، آموزش الگوی فرزندپروری اخلاق‌محور منجر به افزایش معنادار خودکارآمدی والدین و بهبود کیفیت رابطه والد-کودک شده است. در این میان یکی از مداخلات کلیدی در توانمندسازی والدین دارای کودک با اختلال طیف اوتیسم، رویکرد فرزندپروری مثبت است؛ الگویی آموزشی که با هدف ایجاد محیطی امن، حمایت‌گر، بدون خشونت و مناسب رشد اجتماعی، هیجانی و رفتاری کودکان طراحی شده است (کامینگ و همکاران، ۲۰۲۲؛ یاماها و بارد، ۲۰۱۹). این رویکرد با آموزش مهارت‌هایی همچون تقویت رفتارهای مطلوب، ایجاد روابط گرم والد-فرزند، مدیریت مثبت تعارضات و به‌کارگیری ارتباط مؤثر، به والدین کمک می‌کند تا در نقش والدگری مؤثرتر ظاهر شوند (طالعی و همکاران، ۱۳۹۰).

آموزش‌های فرزندپروری مثبت باعث کاهش رفتارهای ناسازگار، بهبود تعاملات والد-کودک و افزایش انطباق‌پذیری کودکان خردسال می‌شود (دوموف و نایک، ۲۰۱۸)، همچنین جیانگ و همکاران (۲۰۲۱) به نقش والدگری مثبت در سلامت روان نوجوانان تأکید کرده و آن با ارتقای بهزیستی روان‌شناختی نوجوانان همراه دانسته و کیفیت روابط والد-کودکی را بهبود داده است. کامینگ و همکاران (۲۰۲۲) نیز نشان دادند که چنین مداخلاتی منجر به تقویت مهارت‌های ارتباطی کودک، خودکارآمدی والدین و کاهش استفاده از شیوه‌های تنبیهی سخت‌گیرانه می‌شود.

افزون بر این، حاج‌خدادادی و همکاران (۱۴۰۰) بیان کردند مداخلات مبتنی بر تعامل مثبت والد-فرزند به تقویت مهارت‌های ارتباطی کودک، افزایش خودکارآمدی والدین و کاهش استفاده از شیوه‌های تنبیهی سخت‌گیرانه می‌انجامد. در همین راستا، طالبی‌نژاد و صمدی (۱۴۰۳) و اسماعیلی و دهدست (۲۰۲۵) نیز گزارش کردند که اجرای این برنامه در مادران کودکان مبتلا به اوتیسم، موجب کاهش تنش روانی، افزایش خودکارآمدی و کاهش تعارضات والد-فرزند می‌شود.

^۱. Autism Spectrum Disorder^۲. Parent-child conflicts

تعداد کل مادران دارای فرزند با تشخیص اوتیسم در این مراکز ۸۵ نفر گزارش شد.

در این پژوهش، به دلیل محدودیت دسترسی به جامعه هدف و نرخ پایین مشارکت داوطلبانه در مادران کودکان مبتلا به اختلال اوتیسم، از نمونه‌گیری در دسترس استفاده شد. برای افزایش نرخ مشارکت، جلسات توجیهی با همکاری مراکز تخصصی برگزار و مزایای آموزشی، رایگان بودن برنامه، گواهی معتبر و دریافت مداخله پس از پژوهش برای گروه گواه توضیح داده شد. در مجموع ۳۰ مادر واجد شرایط، پس از بررسی ملاک‌های ورود و خروج، به صورت تصادفی در دو گروه آزمایش و گواه (هر کدام ۱۵ نفر) گمارده شدند.

ملاک‌های ورود شامل: داشتن فرزند ۷-۱۴ سال با تشخیص بالینی ASD، سکونت در کرمانشاه، حداقل سواد خواندن و نوشتن، نداشتن اختلال روان‌پزشکی فعال یا وابستگی به مواد و تمایل برای حضور کامل در پژوهش بود. ملاک‌های خروج شامل: غیبت بیش از دو جلسه، عدم انجام مکرر تکالیف، عدم همکاری در پیگیری، یا بروز بحران‌های جدی شخصی یا خانوادگی بود.

(ب) ابزار

پرسشنامه تعارض والد-فرزند (PCCI):^۱ این پرسشنامه توسط اشتراوس^۲ در سال ۱۹۹۰ تهیه شده است دارای ۱۵ گویه است و سه راهبرد حل تعارض استدلال^۳ (گویه‌های ۱ تا ۵)، پرخاشگری کلامی^۴ (گویه‌های ۶ تا ۱۰) و پرخاشگری فیزیکی^۵ (گویه‌های ۱۱ تا ۱۵) را اندازه می‌گیرد. دامنه نمرات برای هر خرده مقیاس ۵ تا ۲۵ و برای کل مقیاس ۱۵ تا ۷۵ در نظر گرفته شده است که نمرات پایین نشانه عدم تعارض و نمرات بالا در هر خرده مقیاس نشانه افزایش تعارض در رابطه است. اشتراوس (۱۹۹۰) همسانی درونی زیر مقیاس‌های استدلال، پرخاشگری کلامی و پرخاشگری فیزیکی را تأیید نمود که ۰/۵۸-۰/۵۹ ضریب آلفای استدلال، ۰/۶۲ تا ۰/۸۸ ضریب آلفای پرخاشگری کلامی و ۰/۴۲ تا ۰/۹۶ ضریب آلفای پرخاشگری فیزیکی گزارش شد. ضریب آلفا برای دختران و مادران به ترتیب در زیر مقیاس استدلال ۰/۵۸ و ۰/۴۹، در زیر مقیاس پرخاشگری کلامی ۰/۶۵ و ۰/۶۵ و در زیر مقیاس پرخاشگری فیزیکی ۰/۸۲ و ۰/۷۴ و در کل ۰/۷۴ و ۰/۷۴

با عنایت به آنکه کودکان دارای اختلال طیف اوتیسم در ایجاد و حفظ روابط صمیمی خانوادگی، به‌ویژه با مادران، با چالش‌های جدی مواجه هستند و از سویی دیگر، سطح پایین خودکارآمدی والدینی و افزایش تعارض در روابط روزمره از موانع جدی رشد کودک و سلامت روان خانواده محسوب می‌شوند، می‌توان گفت که آموزش راهبردهای تربیتی کارآمد همچون فرزندپروری مثبت ضرورت دارد. این مداخله می‌تواند هم به بهبود کیفیت روابط خانوادگی و تعاملات مثبت بین والد و کودک کمک کرده و هم احساس کفایت و توانمندی را در مادران ارتقا بخشد.

در راستای مرور ادبیات موضوع و خلأهای پژوهشی موجود در حوزه آموزش‌های والدگری برای خانواده‌های دارای کودک با نیازهای خاص، لزوم انجام این پژوهش از چند منظر مطرح است. از بُعد کاربردی، این پژوهش به مادران کمک می‌کند با ارتقای مهارت‌های والدگری، تعارضات روزمره با کودک را کاهش دهند. از بُعد آموزشی، نتایج آن می‌تواند مبنای تدوین برنامه‌های تربیتی هدفمند برای والدین کودکان با اختلال طیف اوتیسم قرار گیرد و از بعد پژوهشی، پاسخ به نیاز علمی جامعه برای ارزیابی اثربخشی الگوهای نوین تربیتی مانند فرزندپروری مثبت را ممکن می‌سازد.

بنابراین، پژوهش حاضر به دنبال پاسخ به این سوال است که آیا آموزش فرزندپروری مثبت می‌تواند بر تعارضات والد-فرزند و خودکارآمدی والدینی در مادران دارای کودکان مبتلا به اختلال طیف اوتیسم اثربخش باشد؟

روش

(الف) طرح پژوهش و شرکت‌کنندگان

این پژوهش از نظر هدف، کاربردی و از نظر روش، از نوع شبه‌آزمایشی با با گروه‌های آزمایش و گواه و پیگیری ۲ ماهه انجام شد. جامعه آماری شامل تمامی مادران دارای فرزند مبتلا به اختلال طیف اوتیسم مراجعه‌کننده به مرکز سازماندهی، درمان و توانبخشی اختلالات اوتیستیک شهر کرمانشاه در سال ۱۴۰۳ بود. بر اساس آمار رسمی موجود در فهرست مراکز بهزیستی،

۱. Parent-Child Conflict Inventory

۲. Straus

۳. reasoning

۴. verbal aggression

۵. physical aggression

(ج) روش اجرا

پس از اخذ مجوزهای لازم از اداره بهداشتی شهرستان و انتخاب مادران کودکان مبتلا به اختلال طیف اوتیسم مراجعه کننده به مرکز سازماندهی، درمان و توانبخشی اختلالات اوتیستیک شهر کرمانشاه، در مرحله پیش‌آزمون پرسشنامه‌های مربوط به پژوهش در بین مادران دو گروه آزمایش و گواه اجرا شد. در مرحله بعد مداخله آموزش فرزندپروری توسط پژوهشگر و یک کمک روان‌شناس دوره دیده و مسلط در حوزه آموزش مهارت‌های فرزندپروری در ۸ جلسه ۹۰ دقیقه‌ای در طول دو ماه (هفته‌ای یک جلسه) بر روی گروه آزمایش اجرا شد، در صورتی که گروه گواه هیچ مداخله‌ای دریافت نکرد. بعد از آخرین جلسه، مادران هر دو گروه (آزمایش و گواه) به پرسشنامه‌های پژوهش به عنوان پس‌آزمون پاسخ دادند. پس از دو ماه نیز مرحله پیگیری اجرا شد. پس از شروع مداخلات هیچ یک از افراد در گروه آزمایش و گروه گواه، از ادامه دریافت مداخله انصراف ندادند. بر این اساس تعداد نهایی نمونه پژوهش حاضر ۳۰ نفر بود (۱۵ مادر در گروه آزمایش و ۱۵ مادر در گروه گواه).

۰/۷۳ به دست آمد. پایایی این پرسشنامه در پژوهش حاضر با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ ۰/۷۸ شد.

پرسشنامه خودکارآمدی والدینی (PSAM):^۱ در سال ۱۹۹۶ توسط دومکا و همکاران^۲ ساخته شده است و شامل ۱۰ سوال است که پنج عبارت مثبت و پنج عبارت منفی دارد و حس کلی والدین از اطمینان در نقش پدر یا مادر را می‌سنجد. نمره گذاری آن بر اساس مقیاس لیکرت از ۱ (به ندرت) تا ۷ (همیشه) است که حداقل و حداکثر نمره به ترتیب ۱۰ و ۷۰ است. هر چه نمره این مقیاس بالاتر باشد، نشان دهنده خودکارآمدی بیشتر است. تیلور (۲۰۰۶) پایایی این پرسشنامه را با روش آلفای کرونباخ ۰/۵۴ گزارش نمودند. در ایران نیز طالعی، طهماسیان و وفائی (۱۳۹۰) پایایی این مقیاس را با استفاده از روش آلفای کرونباخ ۰/۷۰ گزارش نموده است. همچنین روایی محتوایی این پرسشنامه توسط سه نفر از اساتید روانشناسی مورد تایید قرار گرفت (طالعی و همکاران، ۱۳۹۰). پایایی این پرسشنامه در پژوهش حاضر نیز ۰/۸۲ محاسبه شد.

جدول ۱. خلاصه جلسات آموزش فرزندپروری مثبت (ساندرز و همکاران (۲۰۱۴))

جلسه	هدف	محتوا	تکالیف
اول	فرزندپروری مثبت گروهی	آشنایی با اهداف برنامه، بحث درباره مشکلات رفتاری، تشویق به مشاهده رفتار کودک و تعیین اهداف تغییر رفتار	ثبت رفتارهای مشکل ساز کودک در یک فرم روزانه و تعیین دو هدف رفتاری واقع بینانه برای تغییر
دوم	ارتقای رشد کودک	آموزش راهبردهای ایجاد ارتباط مثبت، تمرین نقش آفرینی در گروه‌های کوچک	تمرین سه روش تعامل مثبت با کودک و ثبت تأثیر آن در دفترچه تکالیف
سوم	ارتقای رشد کودک	آموزش راهبردهای افزایش رفتارهای مثبت و فعالیت‌های سرگرم کننده	برنامه‌ریزی روزانه برای اجرای یک فعالیت خوشایند با کودک و گزارش تجربه در جلسه بعدی
چهارم	ارتقای رشد کودک	آموزش روش‌های آموزش رفتار و مهارت‌های جدید مانند آموزش اتفاقی، گفتن و انجام دادن	تمرین آموزش یک مهارت جدید به کودک با روش آموزش گام‌به‌گام و ثبت روند و نتیجه
پنجم	مدیریت رفتار ناکارآمد	بررسی پیامدهای تنبیه، آموزش قانون گذاری، بحث مستقیم و نادیده گرفتن	اجرای حداقل یک تکنیک از روش‌های مقابله با سوءرفتار و نوشتن تجربه به همراه واکنش کودک
ششم	مدیریت رفتار ناکارآمد	آموزش جایگزین‌های تنبیه مانند پیامد منطقی، محروم سازی و زمان ساکت	انتخاب یک رفتار ناسازگار کودک و اجرای یکی از تکنیک‌های جایگزین و ثبت نتیجه در فرم رفتار
هفتم	مدیریت رفتار ناکارآمد	آموزش برنامه روزانه پیروی، اصلاح رفتار و چارت رفتاری	طراحی یک چارت رفتاری ساده برای یکی از رفتارهای کودک و استفاده از آن در طول هفته
هشتم	از پیش برنامه‌ریزی کردن	آموزش شناسایی موقعیت‌های پرخطر و استفاده از راهبردها در این موقعیت‌ها، ارائه رهنمودهای حفظ پایداری خانواده	شناسایی دو موقعیت پر تنش در خانه یا بیرون و طراحی سناریوهای مقابله مؤثر برای هر موقعیت

^۱. Parental Self-Agency Measure^۲. Dumka et al.

یافته‌ها

یافته‌های حاصل از داده‌های دموگرافیک نشان داد که مادران حاضر در پژوهش دارای دامنه سنی ۲۴ تا ۴۸ سال بودند که در گروه آزمایش میانگین و انحراف استاندارد سن مادران $1/47 \pm 29/33$ و در گروه گواه $1/55 \pm 30/16$ سال بود. میانگین و انحراف معیار تعارضات والد-فرزند و خودکارآمدی والدینی در مراحل پیش‌آزمون، پس‌آزمون و پیگیری به تفکیک دو گروه آزمایش و گواه، در جدول ۲ ارائه شده است.

برنامه مداخله آموزش فرزندپروری مثبت برگرفته از پروتکل ساندروز و همکاران (۲۰۱۴) بوده که در جدول ۱ آمده است. در این پژوهش برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از دو سطح آمار توصیفی و استنباطی استفاده شده است. در سطح آمار توصیفی، میانگین و انحراف معیار و در سطح آمار استنباطی از آزمون شاپیرو-ویلک برای بررسی نرمال بودن توزیع متغیرها (حد بهینه بیشتر از ۰/۰۵)، آزمون لوین برای بررسی برابری واریانس‌ها (بهینه) برای بررسی فرضیه کرویت داده‌ها از تحلیل مولجی (حد بهینه بیشتر از ۰/۰۵) و برای آزمون فرضیه تحقیق از تحلیل واریانس آمیخته استفاده شد. نتایج آماری با استفاده از نرم‌افزار آماری SPSS-23 مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

جدول ۲. میانگین و انحراف استاندارد تعارضات والد-فرزند و خودکارآمدی والدینی در مادران دارای کودکان اختلال طیف اوتیسم

مولفه‌ها	گروه‌ها	پیش‌آزمون		پس‌آزمون		پیگیری	
		میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار
تعارضات والد-فرزند	گروه آزمایش	۶۷/۵۸	۴۴/۸	۱۳/۴۴	۴۵/۷	۶۷/۴۳	۷۲/۷
	گروه گواه	۸۰/۵۸	۴۹/۸	۷۳/۵۷	۸۲/۹	۳۳/۵۷	۹۳/۹
خودکارآمدی والدینی	گروه آزمایش	۲۰/۵۰	۸۵/۶	۷۳/۵۴	۰۸/۷	۰۲/۵۵	۰۰/۷
	گروه گواه	۸۰/۵۸	۴۵/۶	۰۷/۵۹	۱۶/۵	۱۳/۵۹	۱۴/۵

قبل از ارائه نتایج تحلیل واریانس آمیخته، پیش‌فرض‌های آزمون‌های پارامتریک مورد سنجش قرار گرفت. بر همین اساس ابتدا برای بررسی پیش‌فرض نرمال بودن داده‌ها، آزمون شاپیرو-ویلک (به دلیل کوچک بودن تعداد نمونه) روی متغیرهای تعارضات والد-فرزند و خودکارآمدی والدینی اجرا شد. نتایج نشان داد که توزیع داده‌ها در هر دو متغیر نرمال است، به‌طوری‌که برای تعارضات والد-فرزند مقدار W برابر با ۰/۹۶ و سطح معناداری $p=0/20$ و برای خودکارآمدی والدینی $W=0/97$ و $p=0/20$ به دست آمد. برای بررسی پیش‌فرض همگنی واریانس بین گروه‌ها، آزمون لوین استفاده شد. نتایج این آزمون نشان داد که تفاوت معناداری بین واریانس‌های دو گروه وجود ندارد، به‌طوری‌که برای متغیر تعارضات والد-فرزند مقدار

$F=0/13$ و $p=0/71$ و برای خودکارآمدی والدینی مقدار $F=0/44$ و $p=0/39$ بود؛ بنابراین، فرض همگنی واریانس‌ها برقرار است. همچنین جهت بررسی کرویت ماتریس کوواریانس‌ها، آزمون بارتلت انجام گرفت. برای تعارضات والد-فرزند، مقدار $\chi^2=1/86$ ، $df=2$ و $p=0/40$ به دست آمد و برای خودکارآمدی والدینی مقدار $\chi^2=2/01$ ، $df=2$ و $p=0/36$ گزارش شد. نتایج نشان داد که کرویت برقرار است. در همین راستا، آزمون مولجی نیز مقدار $W=0/92$ و $p=0/49$ برای متغیر تعارضات والد-فرزند و $W=0/91$ و $p=0/35$ برای خودکارآمدی والدینی به دست داد که تأییدکننده‌ی صحت کرویت داده‌هاست. پس از تأیید پیش‌فرض‌ها، تحلیل واریانس آمیخته با اندازه‌گیری‌های مکرر انجام شد که نتایج آن در جدول ۳ نشان داده شده است.

قبل از ارائه نتایج تحلیل واریانس آمیخته، پیش‌فرض‌های آزمون‌های پارامتریک مورد سنجش قرار گرفت. بر همین اساس ابتدا برای بررسی پیش‌فرض نرمال بودن داده‌ها، آزمون شاپیرو-ویلک (به دلیل کوچک بودن تعداد نمونه) روی متغیرهای تعارضات والد-فرزند و خودکارآمدی والدینی اجرا شد. نتایج نشان داد که توزیع داده‌ها در هر دو متغیر نرمال است، به‌طوری‌که برای تعارضات والد-فرزند مقدار W برابر با ۰/۹۶ و سطح معناداری $p=0/20$ و برای خودکارآمدی والدینی $W=0/97$ و $p=0/20$ به دست آمد.

برای بررسی پیش‌فرض همگنی واریانس بین گروه‌ها، آزمون لوین استفاده شد. نتایج این آزمون نشان داد که تفاوت معناداری بین واریانس‌های دو گروه وجود ندارد، به‌طوری‌که برای متغیر تعارضات والد-فرزند مقدار

جدول ۳. تحلیل واریانس آمیخته جهت بررسی تأثیرات بین گروهی و درون گروهی برای متغیرهای تعارضات والد-فرزند و خودکارآمدی والدینی

متغیرها	لامبدای ویلکز (λ)	آماره F	درجه آزادی df	سطح معناداری (p)	اندازه اثر (η²)
درون گروهی (زمان)	۰/۶۴	۱۳/۶۴	(۲/۴۷)	< ۰/۰۰۱	۰/۳۶
تعارضات والد-فرزند	۰/۶۰	۱۵/۲۲	(۱/۴۸)	< ۰/۰۰۱	۰/۴۰
تعامل زمان × گروه	۰/۴۶	۲۸/۴۲	(۲/۴۷)	< ۰/۰۰۱	۰/۵۴
درون گروهی (زمان)	۰/۴۸	۲۶/۰۵	(۲/۴۷)	< ۰/۰۰۱	۰/۵۲
خودکارآمدی والدینی	۰/۵۵	۲۰/۲۵	(۱/۴۸)	< ۰/۰۰۱	۰/۴۵
تعامل زمان × گروه	۰/۴۰	۳۷/۱۳	(۲/۴۷)	< ۰/۰۰۱	۰/۶۰

با توجه به جدول ۳ آزمون لامبدای ویلکز برای متغیر تعارضات والد-فرزند، اثر درون گروهی زمان با $\lambda=0/64$ ، $F=13/64$ و $p<0/001$ معنادار بود؛ اثر بین گروهی (مداخله) با $\lambda=0/60$ ، $F=15/22$ و $p<0/001$ نیز معنادار گزارش شد؛ همچنین اثر تعامل زمان × گروه با $\lambda=0/46$ ، $F=28/42$ و $p<0/001$ نیز معنادار بود. برای متغیر خودکارآمدی والدینی، اثر

درون گروهی زمان با $\lambda=0/48$ ، $F=26/05$ و $p<0/001$ ، اثر بین گروهی با $\lambda=0/55$ ، $F=20/25$ و $p<0/001$ و تعامل زمان × گروه با $\lambda=0/40$ ، $F=37/13$ و $p<0/001$ دست آمدند که همگی معنادار بودند. در ادامه، در جدول ۴ برای بررسی دقیق تر تفاوت های مشاهده شده، از آزمون تعقیبی بونفرونی استفاده شد.

جدول ۴. نتایج آزمون تعقیبی بونفرونی برای مقایسه زوجی میانگین نمره تعارضات والد-فرزند و خودکارآمدی والدینی در مراحل سه گانه

متغیر	مرحله مبنا	مرحله مورد مقایسه	تفاوت میانگین ها	خطای استاندارد	سطح معناداری (p)
تعارضات والد-فرزند	پیش آزمون	پس آزمون	۲/۱۵	۰/۵۲	۰/۰۰۱
	پیش آزمون	پیگیری	۱/۷۲	۰/۵۰	۰/۰۰۷
	پس آزمون	پیش آزمون	-۲/۱۵	۰/۵۲	۰/۰۰۱
	پس آزمون	پیگیری	-۰/۴۲	۰/۱۹	۰/۱۲۰
خودکارآمدی والدینی	پیش آزمون	پس آزمون	-۴/۳۰	۰/۸۳	۰/۰۰۱
	پیش آزمون	پیگیری	-۳/۶۲	۰/۶۸	۰/۰۰۱
	پس آزمون	پیش آزمون	۴/۳۰	۰/۸۳	۰/۰۰۱
	پس آزمون	پیگیری	۰/۶۸	۰/۲۸	۰/۰۰۷

همانگونه که نتایج جدول ۴ نشان می دهد، در متغیر تعارضات والد-فرزند، میانگین نمرات مرحله پیش آزمون در مقایسه با پس آزمون به میزان ۲/۱۵ اختلاف نشان داد ($p=0/001$) و در مقایسه با پیگیری این اختلاف ۱/۷۲ بود ($p=0/007$)؛ اما بین پس آزمون و پیگیری، تفاوت معناداری مشاهده نشد ($p=0/12$). این الگو بیانگر آن است که مداخله در کاهش تعارضات والد-فرزند مؤثر بوده و اثر آن در طول زمان حفظ شده است. برای متغیر خودکارآمدی والدینی، اختلاف میانگین بین پیش آزمون و پس آزمون برابر با ۴/۳۰- بود ($p=0/001$) و بین پیش آزمون و پیگیری نیز اختلاف ۳/۶۲-

مشاهده شد ($p=0/001$)؛ اما تفاوت میانگین بین پس آزمون و پیگیری معنادار نبود ($p=0/007$)؛ بنابراین، می توان نتیجه گرفت که آموزش فرزندپروری مثبت توانسته سطح خودکارآمدی والدینی را به شکل معنادار افزایش دهد و این تغییر پایدار بماند. در مجموع، یافته ها نشان می دهند که آموزش فرزندپروری مثبت اثر معناداری در کاهش تعارضات والد-فرزند و افزایش خودکارآمدی والدینی در مادران دارای کودکان مبتلا به اختلال طیف اوتیسم داشته است. تأثیر این مداخله هم در کوتاه مدت (پس آزمون) و هم در پیگیری حفظ

شده و از پایداری اثر آن حکایت دارد. اندازه اثرها نیز بیانگر قدرت بالای مداخله بوده‌اند؛ به‌طوری که به ترتیب ۴۱٪ و ۴۵٪ از واریانس نمرات مربوط به تعارضات والد-فرزند و خودکارآمدی والدینی توسط متغیر مداخله تبیین شده است. توان آزمون‌ها نیز برابر با ۱ گزارش شده که نشان‌دهنده کفایت حجم نمونه در تحلیل آماری است.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف این پژوهش اثربخشی آموزش فرزندپروری مثبت بر تعارضات والد-فرزند و خودکارآمدی والدینی در مادران دارای کودکان اختلال طیف اوتیسم بود. نتایج پژوهش نشان داد که آموزش فرزندپروری مثبت تأثیر معناداری بر هر دو متغیر داشته و توانسته منجر به کاهش تعارضات والد-فرزند و بهبود خودکارآمدی والدینی در این مادران شود.

یافته نخست پژوهش حاضر که نشان‌دهنده اثر مثبت آموزش فرزندپروری مثبت بر کاهش تعارضات والد-فرزند است، با نتایج مطالعات پیشین هم‌راستا می‌باشد. اسماعیلی و دهدست (۲۰۲۵) گزارش کردند که رویکرد فرزندپروری اخلاق‌محور به بهبود کیفیت رابطه والد-کودک منجر شده است. همچنین نیکبخت و حقایق (۱۳۹۹) نشان دادند که استرس والدگری به طور مستقیم با تعارضات مادر-کودک مرتبط است و افزایش تنش‌ها باعث افزایش تعارضات می‌شود. مک‌کولی و همکاران (۲۰۱۹) نیز تأکید کردند که تعاملات مثبت والد-فرزند و حمایت‌های خانوادگی از عوامل کلیدی موفقیت مداخلات درمانی کودکان اوتیستیک به شمار می‌روند. این نتایج نشان می‌دهد که بهبود سبک‌های فرزندپروری نه تنها رشد کودک را تسهیل می‌کند بلکه انسجام و کاهش تعارضات در روابط والد-فرزند را نیز بهبود می‌بخشد.

تبیین این اثر پایدار مداخله را می‌توان در ماهیت رویکرد فرزندپروری مثبت جست‌وجو کرد که والدین را قادر می‌سازد مهارت‌های جایگزین و مؤثری برای رفتارهای تربیتی ناکارآمد بیاموزند و نگرش خود نسبت به کودک و فرزندپروری را تغییر دهند. نیکبخت و حقایق (۱۳۹۹) بیان می‌کنند که فرزندپروری مثبت با تأکید بر حمایت، تعامل غیرخشونت‌آمیز و ایجاد روابط گرم و پاسخگو، اثرات منفی تعاملات ناکارآمد گذشته را کاهش می‌دهد. شاملی و همکاران (۲۰۲۴) نیز تأکید دارند که این رویکرد به

والدین کمک می‌کند محیطی ایمن و حمایت‌کننده فراهم کنند و مهارت‌های والدگری، اعتماد به نفس و اثربخشی تعاملات را ارتقاء دهند. در این پژوهش، مادران با فراگیری اصول ارتباطی و رفتاری توانستند ساختار تعاملات خود با فرزندانشان را بازسازی کنند، از تکنیک‌های تقویت مثبت برای افزایش رفتارهای مطلوب و نادیده‌گیری واکنش‌های منفی بهره‌گیرند. علاوه بر آن، آموزش اصول رفتاردرمانی به والدین کمک کرد تا علائم هشداردهنده تعارض و چرخه‌های منفی آن را شناسایی و الگوهای تعامل جدیدی را به کار گیرند. این مجموعه مهارت‌ها و آگاهی‌ها موجب کاهش تعارضات مزمن و تثبیت تعاملات مثبت در روابط والد-فرزند گردید.

یافته دوم این پژوهش نشان داد که مداخله «آموزش فرزندپروری مثبت» به‌طور معناداری منجر به افزایش خودکارآمدی والدینی در مادران دارای کودک مبتلا به اختلال طیف اوتیسم شد. این یافته همسو با نتایج مطالعات پیشین است که اثربخشی الگوهای والدگری ساختاریافته را بر ارتقاء خودکارآمدی والدین و بهبود کیفیت رابطه والد-کودک تأیید کرده‌اند (استفنسون و همکاران، ۲۰۲۳؛ مک‌کالی و همکاران، ۲۰۱۹؛ لئونگ، ۲۰۱۶؛ اسماعیلی و دهدشت، ۱۴۰۴).

بر اساس نظریه شناختی-اجتماعی بندورا (۱۹۹۷)، خودکارآمدی والدینی از طریق چهار منبع اصلی شکل می‌گیرد: تجربه‌های موفقیت شخصی، یادگیری جانشینی، ترغیب اجتماعی و تنظیم هیجان. در این مداخله، آموزش مهارت‌های مدیریت هیجان، راهبردهای حل مسئله، استفاده از تقویت مثبت، هدف‌گذاری رفتاری و بازخورد سازنده، فرصت‌های متعددی را برای تجربه موفقیت و دریافت بازخورد فراهم آورد. این فرایند، نه تنها به اصلاح تعاملات رفتاری منجر شد، بلکه احساس کنترل والدین بر موقعیت‌های تربیتی را تقویت کرد و به تبع آن، خودکارآمدی آن‌ها افزایش یافت (ساندرز و همکاران، ۲۰۱۴؛ سوفورانوف و فربوتکو، ۲۰۰۲).

یکی از ویژگی‌های برجسته این مداخله، ثبات اثرات آن در دوره پیگیری بود که نشان‌دهنده عمق و ساختارمند بودن تغییرات ایجادشده است. پایداری این تغییرات را می‌توان در پرتو چارچوب «انتقال مهارت به محیط طبیعی» تبیین کرد که بر ادغام آموزش شناختی، مهارتی و عاطفی در محیط واقعی زندگی تأکید دارد (استوکس و بائر، ۱۹۷۷).

در این برنامه، فرایند مداخله صرفاً به انتقال اطلاعات نظری محدود نبود؛ بلکه از طریق نقش‌آفرینی، تمرین‌های عملی، بازخورد مستمر و اصلاح گام‌به‌گام، مادران آموختند چگونه دانش دریافتی را به رفتارهای واقعی و پایدار تبدیل کنند. تجربه موفقیت‌های کوچک در مدیریت موقعیت‌های دشوار، یک حلقه بازخورد مثبت ایجاد کرد که حس شایستگی را تثبیت و بازگشت به الگوهای ناکارآمد را کاهش داد (بندورا، ۲۰۱۲؛ وبستر-استراتون و رید، ۲۰۱۸).

علاوه بر این، تمرکز برنامه بر بهبود ارتباط عاطفی والد-کودک، کاهش استفاده از روش‌های انضباطی تنبیهی و پرورش نگرش‌های انعطاف‌پذیرتر نسبت به رفتار کودک، موجب ارتقاء تاب‌آوری روانی والدین شد؛ عاملی که در پژوهش‌های پیشین به‌عنوان پیش‌بینی‌کننده کلیدی تداوم تغییرات والدگری معرفی شده است (هاستینگز و براون، ۲۰۰۲؛ مک‌کوناچی و دیگل، ۲۰۰۷).

در نهایت، می‌توان پایداری این اثرات را حاصل ترکیب سه مؤلفه مداخله‌ای دانست: ارتقاء شناختی (از طریق آموزش محتوای تخصصی مبتنی بر شواهد علمی)، تقویت مهارت (با استفاده از تمرین عملی و هدف‌گذاری رفتاری)، اصلاح نگرش (با بازسازی باورهای والدین نسبت به خود، فرزند و نقش والدگری). این هم‌افزایی سه‌گانه، به تغییراتی منجر شد که نه تنها بلافاصله پس از مداخله قابل مشاهده بود، بلکه در طول زمان نیز حفظ شد، یافته‌ای که ضرورت به کارگیری مداخلات چندبُعدی و مبتنی بر نظریه در حوزه والدگری کودکان با نیازهای ویژه را برجسته می‌کند.

یکی از محدودیت‌های اساسی پژوهش حاضر، تمرکز آن بر گروهی خاص یعنی مادران کودکان مبتلا به اختلال طیف اوتیسم در شهر کرمانشاه بود که دامنه تعمیم‌پذیری یافته‌ها را به سایر مناطق و فرهنگ‌ها محدود می‌کند. علاوه بر این، متغیرهای زمینه‌ای و مداخله‌گر همچون شرایط اقتصادی، میزان حمایت اجتماعی، وضعیت سلامت روان والدین و کیفیت روابط زناشویی که می‌توانند بر کیفیت تعامل والد-فرزند و سطح خودکارآمدی والدینی اثرگذار باشند، در این مطالعه کنترل نشده‌اند. محدود شدن نمونه به مادران و عدم بررسی نقش پدران یا سایر سرپرستان نیز مانع از تحلیل تفاوت‌های جنسیتی در اثربخشی مداخله شد.

بر پایه یافته‌های این پژوهش، پیشنهاد می‌شود در مطالعات آینده، دامنه نمونه‌گیری به پدران و سایر قیم‌های کودک گسترش یابد و پژوهش در

بافت‌های جغرافیایی و فرهنگی متنوع تکرار شود. همچنین، بررسی اثربخشی آموزش فرزندپروری مثبت بر والدین کودکان با اختلالات روان‌شناختی دیگر نظیر اختلال نافرمانی مقابله‌ای یا اختلالات رفتاری درونی‌سازی و برونی‌سازی می‌تواند شواهد جامع‌تری درباره کارایی این رویکرد فراهم کند. کنترل دقیق متغیرهای زمینه‌ای مانند سطح تحصیلات والدین، وضعیت اقتصادی خانوار و میزان حمایت اجتماعی در طراحی‌های آتی، می‌تواند به شفاف‌تر شدن سهم واقعی مداخله در تغییر پیامدهای روان‌شناختی والدین کمک کند. از نظر کاربردی، نتایج نشان داد که آموزش فرزندپروری مثبت نه تنها باعث بهبود تعاملات والد-فرزند می‌شود، بلکه خودکارآمدی والدینی را نیز ارتقاء می‌دهد. بر این اساس، توصیه می‌شود این رویکرد به‌عنوان یک مداخله استاندارد در برنامه‌های آموزشی مراکز مشاوره، توان‌بخشی و کلینیک‌های روان‌شناختی گنجانده شود. توسعه بسته‌های آموزشی چندرسانه‌ای و منابع ساده‌سازی‌شده می‌تواند امکان دسترسی والدین در طیف وسیع‌تری از بسترهای اجتماعی را فراهم آورد. به کارگیری این مداخلات در سطح جامعه می‌تواند تاب‌آوری والدین را افزایش دهد، از فرسودگی هیجانی آنان بکاهد و کیفیت روابط خانوادگی را به شکل معناداری ارتقاء بخشد.

ملاحظات اخلاقی

پیروی از اصول اخلاق پژوهش: این مقاله برگرفته از رساله دکتری نویسنده اول در رشته مشاوره دانشگاه آزاد واحد سنج است. به جهت حفظ رعایت اصول اخلاقی در این پژوهش سعی شد تا جمع‌آوری اطلاعات پس از جلب رضایت شرکت‌کنندگان انجام شود. همچنین به شرکت‌کنندگان درباره رازداری در حفظ اطلاعات شخصی و ارائه نتایج بدون قید نام و مشخصات شناسنامه افراد، اطمینان داده شد.

حامی مالی: این پژوهش در قالب رساله دکتری و بدون حمایت مالی می‌باشد.
نقش هر یک از نویسندگان: این مقاله از رساله دکتری نویسنده اول و به راهنمایی نویسنده دوم و مشاوره نویسنده سوم استخراج شده است.

تضاد منافع: نویسندگان همچنین اعلام می‌دارند که در نتایج این پژوهش هیچ‌گونه تضاد منفعی وجود ندارد.

تشکر و قدردانی: بدین وسیله از مادرانی که در این پژوهش شرکت کردند، تشکر و قدردانی می‌گردد.

References

- Amirloo, F., Saberi, H., Hakim Shoushtari, M. (2022). Explaining causal relationships between parental overprotection and parenting stress with the mediating role of mindfulness and parental self-efficacy in mothers of children with autism. *Applied Family Therapy Quarterly*, 3(4), 33-53. <http://doi.org/10.61838/kman.aftj.3.4.3> [In Persian]
- Branje, S. (2018). Development of parent-adolescent relationships: Conflict interactions as a mechanism of change. *Child Development Perspectives*, 12(3), 171-176. <http://srcd.onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/cdep.12278>.
- Cumming, M. M., Poling, D. V., Patwardhan, I., & Ozenbaugh, I. C. (2022). Executive function in kindergarten and development of behavioral competence: The moderating role of positive parenting practices. *Early Childhood Research Quarterly*, 60, 161-172. <http://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC9390057>.
- Domoff, S. E., & Niec, L. N. (2018). Parent-child interaction therapy as a prevention model for childhood obesity: A novel application for high-risk families. *Children and Youth Services Review*, 91, 77-84. <http://www.researchgate.net/publication/325277801>.
- Dumka, L. E., Stoerzinger, H. D., Jackson, K. M., & Roosa, M. W. (1996). Examination of the cross-cultural and cross-language equivalence of the parenting self-agency measure. *Family Relations*, 45(2), 216-222. <http://doi.org/10.2307/585293>.
- Esmaili, F., & Dehdast, N. (2025). The effectiveness of moral-based parenting training on parental self-efficacy. *Journal of Innovation in Psychology*, 17(1), 42-59. <https://doi.org/10.22037/jrrh.v11i1.45465> [In Persian]
- اسماعیلی، فاطمه؛ و دهدست، نرگس. (۱۴۰۴). بررسی اثربخشی آموزش فرزندپروری اخلاق محور بر خودکارآمدی والدین. فصلنامه نوآوری در روان‌شناسی، ۱۷ (۱)، ۴۲-۵۹. <https://doi.org/10.22037/jrrh.v11i1.45465>
- امیرلو، فرحناز؛ صابری، هایده و حکیم شوشتری، میترا. (۱۴۰۱). تبیین روابط علی بین فرا والدگری و تنیدگی والدینی با نقش میانجیگر ذهن آگاهی و خودکارآمدی والدینی در مادران کودکان مبتلا به اوتیسم. فصلنامه خانواده درمانی کاربردی، ۳ (۴)، ۳۳-۵۳. <http://ensani.ir/fa/article/525765>
- حاتمی، فرو، خدیجه؛ زارع، حسین و شهریاری احمدی، منصوره. (۱۳۹۹). مقایسه اثربخشی آموزش والدگری مثبت و مدیریت والدین بر بهبود رابطه والد-کودک. فصلنامه سلامت روان کودک، ۷ (۳)، ۲۵-۳۹. <http://childmentalhealth.ir/article-1-1043-fa.html>
- حاج خدادادی، داود؛ اعتمادی، عذرا و عابدی جزایری، رضوان سادات. (۱۴۰۰). اثربخشی برنامه فرزند پروری مثبت بر والدگری مؤثر و کیفیت رابطه والد-فرزند در مادران دارای نوجوان. مجله علوم روانشناختی، ۲۰ (۹۸)، ۱۸۵-۱۹۸. http://journals.iau.ir/article_701661.html
- رمضانلو، مهرزاد؛ ابوالمعالی، خدیجه؛ باقری، فریبرز و رباط میلی، سمیه. (۱۳۹۹). تجربه زیسته مادران کودکان دارای اختلال طیف اوتیسم: یک مطالعه پدیدار شناسی. فصلنامه علمی پژوهشی روانشناسی افراد استثنایی دانشگاه علامه طباطبائی، ۱۰ (۳۹)، ۱۳۳-۱۷۴. http://jpe.atu.ac.ir/article_12332.html
- طالبی نژاد، پروین؛ و صمدی، زهرا. (۱۴۰۳). اثربخشی آموزش فرزندپروری مثبت بر کاهش تنش روانی مادران دارای کودک با اختلال طیف اوتیسم. فصلنامه سلامت خانواده، ۶ (۱)، ۱۱-۲۷. <https://fhq.ir/article-1-321-fa.html>
- طالعی، علی؛ طهماسبیان، کارینه و وفائی، نرگس. (۱۳۹۰). اثربخشی آموزش برنامه فرزند پروری مثبت بر خود اثرمندی والدینی مادران. خانواده پژوهی، ۷ (۳)، ۲۹-۱۹. <https://www.sid.ir/paper/122456/fa>
- نیکبخت، راحله و حقایق، سید عباس. (۱۳۹۹). نقش رابطه استرس والدگری و داغ اجتماعی با تعامل های والد - فرزند در مادران کودکان مبتلا به اوتیسم. روان شناسی فرهنگی، ۳ (۲)، ۱۲۴-۱۳۸. http://jcp.samt.ac.ir/article_107391.html

- Hajkhodadadi, D., Etemadi, O., Abedi, M. R., & Jazayeri, R. S. (2021). The effectiveness of triple-p (positive parenting program) on effective parenting and quality of child-parent relationship in mothers with adolescents. *Journal of Psychological Science*, 20(98), 185-198. <http://psychologicalscience.ir/article-1-805-fa.html> [In Persian]
- Hatami Far, Kh., Zare, H., Shahriari Ahmadi, M. (2020). Comparison of the effectiveness of positive parenting education and parental management on improving parent-child relationships. *Child Mental Health Quarterly*, 7(3), 25-39. <http://doi.org/20.1001.1.24233552.1399.7.3.18.4> [In Persian]
- Jiang, S., Jiang, C., Ren, Q., & Wang, L. (2021). Cyber victimization and psychological well-being among Chinese adolescents: Mediating role of basic psychological needs satisfaction and moderating role of positive parenting. *Children and Youth Services Review*, 130, 106248. <http://doi.org/10.1016/j.childyouth.2021.106248>.
- Lamba, N., Van Tonder, A., Shrivastava, A., & Raghavan, A. (2022). Exploring challenges and support structures of mothers with children with Autism Spectrum Disorder in the United Arab Emirates. *Research in Developmental Disabilities*, 120, 104138. <http://doi.org/10.1016/j.ridd.2021.104138>.
- Leung, S. A. (2016). Meta-parenting and parent-child interaction in mothers of children with autism spectrum disorder. (Thesis, University of Hong Kong, Pokfulam, Hong Kong SAR). http://doi.org/10.5353/th_b4659405.
- McCauley, J. B., Mundy, P., & Solomon, M. (2019). Parenting and autism spectrum disorder. In *Handbook of Parenting* (pp. 523-564). Routledge. <http://doi.org/10.4324/9780203760609-26>.
- Nargiso, J. E., Becker, S. J., Wolff, J. C., Uhl, K. M., Simon, V., Spirito, A., & Prinstein, M. J. (2012). Psychological, peer, and family influences on smoking among an adolescent psychiatric sample. *Journal of Substance Abuse Treatment*, 42(3), 310-318. <http://doi.org/10.1016/j.jsat.2011.10.011>.
- Nikbakht, R., & Haghighayegh, S. A. (2020). The role of the relationship between parenting stress and stigma with parent-child interactions in mothers having autistic children. *Cultural Psychology*, 3(2), 124-138. <http://doi.org/10.30487/jcp.2020.211052.1099> [In Persian]
- Ramezanloo, M., Abolmaali Alhosseini, K., Bagheri, F., & Robotmili, S. (2020). Lived experience of mothers' children with autism spectrum disorder: A phenomenological study. *Psychology of Exceptional Individuals*, 10(39), 133-174. <http://doi.org/10.22054/JPE.2021.56808.2252> [In Persian]
- Rassart, C. A., Paradis, A., Bergeron, S., & Godbout, N. (2022). Cumulative childhood interpersonal trauma and parenting stress: The role of self-capacities disturbances among couples welcoming a newborn. *Child Abuse & Neglect*, 129, 105638. <http://doi.org/10.1016/j.chiabu.2022.105638>.
- Sanders, M. R., Kirby, J. N., Tellegen, C. L., & Day, J. J. (2014). The Triple P-Positive Parenting Program: A systematic review and meta-analysis of a multi-level system of parenting support. *Clinical Psychology Review*, 34(4), 337-357. <http://doi.org/10.1146/annurev-clinpsy-032511-143104>.
- Shameli, L., Mohammadi, M., & Khormaei, F. (2024). Maternal Childhood Maltreatment and Quality of Child-Mother Relationship: Mediating Role of Meta-Parenting and Parenting Stress. *Journal of Child and Family Studies*, 1-14. <http://doi.org/10.1007/s10826-023-02742-6>.
- Stephenson, K. G., Fenning, R. M., Macklin, E. A., Lu, F., Norris, M., Steinberg-Epstein, R., & Butter, E. M. (2023). Child behavior problems and parenting stress

- in underserved families of children with ASD: Investigation of family resources and parenting self-efficacy. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 53(10), 3787-3798. <http://doi.org/10.1007/s10803-022-05681-1>.
- Strauss, K., Servadio, M., Valeri, G., Casula, L., Vicari, S., & Fava, L. (2024). Association between child behavioural problems and parenting stress in autism spectrum disorders: The role of parenting self-efficacy. *International Journal of Developmental Disabilities*, 70(1), 49-58. <http://doi.org/10.1017/S2045796020000700>.
- Straus, M. A. (1990). Measuring intrafamily conflict and violence: The Conflict Tactics (CT) Scales. *Journal of Marriage and Family*, 41(1), 75-88. <http://doi.org/10.2307/351903>.
- Talebinejad, P., & Samadi, Z. (2024). The effectiveness of positive parenting training on reducing psychological stress in mothers of children with autism spectrum disorder. *Family Health Quarterly*, 6(1), 11-27. <https://fhq.ir/article-1-321-fa.html> [In Persian]
- Talei, A., Tahmasian, K., & Vafai, N. (2011). Effectiveness of positive parenting program on mothers parental self-efficacy. *Family Research*, 7(3), 19-29. <http://www.sid.ir/paper/122456/fa> [In Persian]
- Yamaoka, Y., & Bard, D. E. (2019). Positive parenting matters in the face of early adversity. *American Journal of Preventive Medicine*, 56(4), 530-539. <http://doi.org/10.1016/j.amepre.2018.11.018>.